HARBIY JAMOADA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Achilov Vadim Elmuradovich

O‘R HX va MU serjantlar tayyorlash oliy maktabining moddiy-ta'minot kafedrasi texnik texnik tayyorgarlik sikli katta o‘qituvchisi, podpolkovnik, Samarqand shahri.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada harbiy xizmatchilarning jangovar faoliyati samaradorligini ta'minlashda asosiy omil sifatida harbiy jamoa ichidagi shaxslararo munosabatlarning psixologik xususiyatlari o‘rganiladi. Unda shaxslararo o‘zaro ta'sirlar, ijtimoiy-psixologik muhit, guruh hamjihatligi va harbiy xizmatchilarning moslashuv jarayonlarini o‘rganishga oid zamonaviy ilmiy yondashuvlar tahlil qilinadi. Qo‘mondonlar va harbiy psixologlarning bo‘linma ichida qulay psixologik muhitni yaratishdagi roli asoslanadi. Yuqori darajadagi ishonch, o‘zaro yordam, intizom va axloqiy-psixologik barqarorlik jangovar vazifalarni bajarish samaradorligini oshirishga yordam berishi ta'kidlangan. Maqolada Qurolli Kuchlar rivojlanishining hozirgi sharoitida harbiy xizmatchilarni psixologik qo‘llab-quvvatlashni yaxshilashning asosiy yo‘nalishlari keltirilgan.*

Kalit so‘zlar: *harbiy jamoa, shaxslararo munosabatlar, harbiy psixologiya, ijtimoiy-psixologik muhit, guruh hamjihatligi, psixologik moslashuv, yetakchilik, harbiy xizmat, psixologik barqarorlik, axloqiy va psixologik qo‘llab-quvvatlash.*

Harbiy qism - bu yuqori mas'uliyat, qat'iy intizom, tartibga solingan ish tartiblari va berilgan vazifalarni bajarishga doimiy tayyorlik sharoitida faoliyat yuritadigan noyob ijtimoiy guruh. Shuning uchun, qismda sodir bo‘ladigan psixologik jarayonlar shaxsiy tarkibning jangovar tayyorgarligi, intizomi va ruhiy holatiga bevosita ta'sir qiladi.

Shaxslararo munosabatlar har qanday harbiy jamoaning ijtimoiy-psixologik tuzilishining muhim elementi hisoblanadi. Ular harbiy xizmatchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning tabiatini, qo‘shma faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlarini, hamkasblar o‘rtasidagi ishonch darajasini, bo‘linmaning hissiy muhitini va turli xizmat sharoitlarida harbiy xizmatchilarning psixologik bardoshlilik darajasini belgilaydi.

Tadqiqot ob'ekti ijtimoiy-psixologik tizim sifatida harbiy jamoadir.

Tadqiqot mavzusi harbiy xizmatchilar o‘rtasida shaxslararo munosabatlarning shakllanishi va rivojlanishining psixologik xususiyatlari.

Harbiy jamoada shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishning nazariy asoslari

Harbiy jamoa - bu harbiy xizmatchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar rasmiy rasmiy munosabatlar va norasmiy shaxslararo muloqotning uyg‘unligiga asoslangan murakkab ijtimoiy-psixologik tizim. Fuqarolik jamoalaridan farqli o‘laroq, harbiy xizmatchilar qat'iy intizom, qo‘mondonlik birligi, yuqori mas'uliyat va cheklangan vaqt ichida jamoaviy qarorlar qabul qilish zarurati sharoitida faoliyat yuritadilar. Bu shaxslararo munosabatlarni shaxsiy tarkibning ma'naviy va psixologik farovonligiga va ularning jangovar vazifalarining samaradorligiga ta'sir qiluvchi omil sifatida ayniqsa muhim qiladi.

Harbiy qism ichida shaxslararo munosabatlarning rivojlanishi bir necha ketma-ket bosqichlardan o‘tadi. Dastlabki bosqichda harbiy xizmatchilar bir-birlarini bilib olishadi, yangi xizmat sharoitlariga moslashadilar va o‘z hamkasblari haqida dastlabki taassurotlarni shakllantiradilar. Keyingi bosqich ijtimoiy rollarni taqsimlash, norasmiy yetakchilarni aniqlash, mikro-guruhlarni shakllantirish va barqaror o‘zaro ta'sir shakllarini o‘rnatishni o‘z ichiga oladi. Yakuniy bosqich - bu yuqori darajadagi ishonch, o‘zaro qo‘llab-quvvatlash va umumiy vazifalarni bajarish uchun mas'uliyat bilan tavsiflangan yaxlit jamoani shakllantirish.

Yosh harbiy xizmatchilarning psixologik moslashuv jarayoni shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishda ayniqsa muhimdir. Harbiy xizmatga qo‘shilish turmush tarzini o‘zgartirish, belgilangan tartiblarga rioya qilish zarurati va jismoniy va hissiy stressning kuchayishini o‘z ichiga oladi. Bu davrda qo‘mondonlar, ustozlar va hamkasb askarlarning qo‘llab-quvvatlashi hal qiluvchi rol o‘ynaydi, bu esa xavotirni kamaytirishga, moslashishni tezlashtirishga va harbiy xizmatga ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

Qo‘mondonning shaxsiyati shaxslararo munosabatlarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Qo‘mondon nafaqat rasmiy vazifalarni bajarishni tashkil qiladi, balki bo‘linma ichidagi ijtimoiy va psixologik jarayonlarni ham osonlashtiradi. Ularning yetakchilik uslubi, muloqot qobiliyatlari, adolatliligi, talabchanligi va harbiy xizmatchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish qobiliyati ishonch, intizom va jamoaviy birlik darajasiga bevosita ta'sir qiladi. Sog‘lom shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish uchun eng qulay sharoitlar yuqori talablarni har bir harbiy xizmatchiga hurmat bilan birlashtirish orqali yaratiladi.

Shunday qilib, shaxslararo munosabatlar nafaqat qo‘shma harbiy faoliyat natijasi, balki bo‘linmaning jangovar tayyorgarligini oshirish uchun muhim resurs hamdir. Ularning rivojlanishi har tomonlama psixologik yordamni, qo‘mondonlar va harbiy psixologlarning doimiy e'tiborini va ijtimoiy-psixologik jarayonlarni tashxislash, oldini olish va tuzatish uchun zamonaviy usullardan foydalanishni talab qiladi.

Harbiy qism ichida shaxslararo munosabatlarning rivojlanishi harbiy xizmatchining individual shaxsiy xususiyatlari va harbiy xizmatni tashkil etishning o‘ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadigan murakkab ijtimoiy-psixologik jarayondir. Zamonaviy harbiy psixologiyada shaxslararo munosabatlar jangovar vazifalarning samaradorligiga, shaxsiy tarkibning ruhiy holatiga va bo‘linmalarning birdamlik darajasiga bevosita ta'sir qiluvchi dinamik o‘zaro ta'sir tizimi sifatida qaraladi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, shaxslararo munosabatlarning sifati bir qator psixologik omillar, jumladan, ishonch, muloqot qobiliyatlari, hissiy aql, hamkorlik, psixologik moslik va guruh identifikatsiyasining rivojlanishi bilan belgilanadi. Yuqori darajadagi muloqot qobiliyatlari va hissiy barqarorlikka ega bo‘lgan harbiy xizmatchilar harbiy xizmatga osonroq moslashadi, tengdoshlari bilan tezroq konstruktiv munosabatlar o‘rnatadi va o‘z bo‘linmasida o‘z vazifalarini samaraliroq bajaradi.

Shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishda qo‘mondonning roli

Sog‘lom shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishda hal qiluvchi omillardan biri bu qo‘mondonning yetakchilik uslubidir. Qo‘mondon nafaqat xizmat faoliyatining

tashkilotchisi, balki yetakchi sifatida ham faoliyat yuritadi, bo‘linmaning axloqiy va psixologik muhitini shakllantiradi.

Eng samarali rahbarlik uslubi yuqori talablarni har bir askarga hurmat bilan birlashtirgan uslub hisoblanadi. Bu yondashuv ishonchni mustahkamlaydi, intizomni mustahkamlaydi va shaxsiy tarkibning motivatsiyasini oshiradi. Yaxshi rivojlangan muloqot madaniyatiga ega bo‘lgan qo‘mondon psixologik muammolarni tezda aniqlay oladi, nizolarning oldini oladi va harbiy xizmatchilar o‘rtasida samarali o‘zaro ta'sir uchun sharoit yaratadi.

Aksincha, haddan tashqari avtoritarizm, fikr-mulohazalarning yo‘qligi, bo‘ysunuvchilarga nisbatan adolatsiz munosabatda bo‘lish yoki ularning psixologik xususiyatlarini e'tiborsiz qoldirish bo‘linmaning ijtimoiy-psixologik muhitiga salbiy ta'sir qiladi va birdamlik darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Harbiy qismlardagi mojarolar va ularning oldini olish yo‘llari

Harbiy xizmatning yuqori darajada tartibga solinganligiga qaramay, nizolar ehtimolini butunlay yo‘q qilishning iloji yo‘q. Bu nizolar shaxsiyat, fe'l-atvor, kasbiy tayyorgarlik, hissiy taranglik, yetakchilik uchun raqobat yoki samarasiz muloqotdan kelib chiqishi mumkin.

Zamonaviy harbiy psixologiyada mojaro nafaqat salbiy hodisa sifatida, balki konstruktiv tarzda hal qilingan taqdirda ham jamoa rivojlanishining manbai sifatida qaraladi.

Zamonaviy mahalliy va xorijiy tadqiqotlarning qiyosiy tahlili

Rossiya harbiy psixologiyasida an'anaviy ravishda qo‘shinlarni ma'naviy va psixologik qo‘llab-quvvatlash, harbiy intizomni mustahkamlash, jamoaviy ishni rivojlantirish va qulay psixologik muhit yaratish masalalariga e'tibor qaratiladi. Ko‘pgina tadqiqotlar harbiy jamoani individual askarni rivojlantirish va uning professional tayyorgarligini oshirishda hal qiluvchi omil sifatida ko‘rib chiqadi.

Xorijiy tadqiqotlar biroz boshqacha yo‘nalishga ega. Harbiy xizmatchilarning o‘z vazifalarini bajarishi davomida yetakchilik qobiliyatlari, hissiy aql-zakovati, psixologik barqarorligi, stressga chidamliligi va psixologik qo‘llab-quvvatlashini rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi.

Masalan, AQSh harbiylarida o‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, harbiy xizmatchilar o‘rtasidagi yuqori darajadagi ishonch jamoaviy qarorlar qabul qilish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, xatolar ehtimolini kamaytiradi va jangovar vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishga yordam beradi. Rahbarlikni rivojlantirish dasturlari, psixologik maslahat va charchoqning oldini olish ayniqsa muhimdir.

NATO mamlakatlari psixologik barqarorlikni rivojlantirish dasturlarini faol ravishda amalga oshirmoqda . O‘quv dasturlari harbiy xizmatchilarning uzoq davom etadigan stress va yuqori noaniqlik sharoitida samarali ishlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu dasturlarga hissiy o‘zini o‘zi boshqarish, stressni boshqarish, konstruktiv muloqot va jamoaviy ish ko‘nikmalarini rivojlantirish kiradi.

Finlyandiya va Shveytsariya qurolli kuchlarining tajribasi rezervchilarni tizimli psixologik tayyorlash, muntazam guruh mashg‘ulotlari va bo‘linmalarning ijtimoiy-psixologik holatini doimiy baholashning yuqori samaradorligini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi eng yaxshi xalqaro tajribalarni milliy xususiyatlar, harbiy ta’lim an’analari va milliy qonunchilik talablariga moslashtirishdan, ayniqsa, manfaatdor.

Zamonaviy psixologik diagnostika usullaridan foydalanish, qo‘mondonlar uchun yetakchilikni o‘qitish dasturlarini ishlab chiqish, harbiy psixologlar malakasini oshirish va raqamli psixologik qo‘llab-quvvatlash texnologiyalarini joriy etish harbiy qismlarda qulay ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Zamonaviy harbiy tayyorgarlik tizimi nafaqat professional bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirishi, balki samarali jamoaviy ish uchun psixologik tayyorgarlikni ham rivojlantirishi kerak. Shuning uchun psixologik tayyorgarlik dasturlarining mazmunini muloqot ko‘nikmalarini, hissiy barqarorlikni, stressga chidamlilikni va konstruktiv nizolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishni o‘z ichiga olgan holda kengaytirish tavsiya etiladi.

Harbiy xizmatchilarning hissiy intellektini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish kerak. Yaqinda o‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, boshqalarning hissiy holatini tushunish, o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish va ijobiy munosabatlarni saqlab qolish qobiliyati jamoaviy ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi va yosh harbiy xizmatchilarning muvaffaqiyatli moslashishiga yordam beradi.

Qo‘mondon bo‘linmaning ijtimoiy-psixologik muhitini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Shuning uchun ularning psixologik malakasini oshirish ta'lim ishlarini takomillashtirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Qo‘mondon nafaqat rasmiy vazifalarning bajarilishini ta'minlashi, balki harbiy xizmatchilarning axloqiy va psixologik holatidagi o‘zgarishlarni o‘z vaqtida aniqlashi, nizolar paydo bo‘lishining oldini olishi va o‘zaro hurmat muhitini saqlab turishi kerak.

Qo‘shinlarni ma'naviy va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimiga raqamli texnologiyalarni joriy etish istiqbolli yo‘nalishlardan biridir. Elektron diagnostika tizimlari, psixologik baholash natijalarini tahlil qilish uchun avtomatlashtirilgan tizimlar va zamonaviy axborot platformalaridan foydalanish psixologik ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Bundan tashqari, masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish komandirlar va psixologik xizmat mutaxassislari uchun ularning xizmat vazifalarini to‘xtatmasdan muntazam ravishda kasbiy rivojlanish imkoniyatini beradi.

O‘tkazilgan tadqiqotlar asosida harbiy guruhlarda psixologik ishni takomillashtirish bo‘yicha quyidagi yo‘nalishlar taklif etiladi:

- harbiy xizmatchilarning psixologik tayyorgarligini oshirish;
- qo‘mondonlarning yetakchilik salohiyatini rivojlantirish;
- psixologik xizmatlar faoliyatini takomillashtirish;
- ustozlik tizimini rivojlantirish.

Tadqiqot **Xulosa**

shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish harbiy jamoaning samaradorligini ta'minlashda asosiy omil ekanligini tasdiqlaydi. Qulay ijtimoiy-psixologik muhit intizomni mustahkamlaydi, harbiy xizmatchilar o‘rtasida ishonchni oshiradi, jamoaviy mas'uliyatni rivojlantiradi va jangovar vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishga yordam beradi.

Mahalliy va xalqaro tajribaning qiyosiy tahlili yetakchilik, hissiy intellekt, stressga chidamlilik va jamoaviy ishni rivojlantirish uchun dasturlardan foydalanish salohiyatini

ko‘rsatadi. Biroq, ularni amalga oshirish harbiy tashkilotning o‘ziga xos xususiyatlari, milliy an'analar va O‘zbekiston Respublikasining qonuniy talablariga moslashtirilishi kerak.

Taklif etilayotgan amaliy tavsiyalarni amalga oshirish qo‘shinlarni ma'naviy va psixologik qo‘llab-quvvatlash sifatini yaxshilaydi, harbiy qismlarning birdamligini mustahkamlaydi va Qurolli Kuchlarga yuklatilgan vazifalarni samarali bajarish uchun qulay sharoitlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Andreeva G. M. Ijtimoiy psixologiya . - M.: Aspect Press, 2022.
2. Bodalev A. A. Muloqot psixologiyasi . - M.: Amaliy psixologiya instituti, 2021.
3. Leontiev A. N. Faoliyat. Ong. Shaxsiyat . - M.: Smysl, 2020.
4. Parygin B. D. Ijtimoiy psixologiya . - Sankt-Peterburg: Piter, 2021.
5. Stolyarenko L.D. Shaxsiyat psixologiyasi . - Rostov n / D: Feniks, 2022 yil.
6. Harbiy psixologiya: Darslik / V. G. Mixaylovskiy tomonidan tahrirlangan. — Moskva: Voenizdat, 2021.
7. O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining umumiy harbiy nizomlari.
8. O‘zbekiston Respublikasining "Mudofaa to‘g‘risida"gi Qonuni.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi Qonuni.
10. O‘zbekiston Respublikasining Harbiy Doktrinasi.
11. Harbiy psixologiyaning dolzarb muammolari: Ilmiy maqolalar to‘plami. Moskva, 2023.
12. Qo‘shinlarni axloqiy va psixologik qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha tadqiqotlar. — Moskva, 2022.
13. NATO rahbariyati Doktrina . — Bryussel , 2021.
14. NATOning psixologik chidamlilik bo‘yicha qo‘llanmasi. — Bryussel, 2022.
15. FM 6-22 Rahbarlarni rivojlantirish. Armiya departamenti. — Vashington, 2022.
16. Armiya odamlari strategiyasi. Armiya departamenti. — Vashington, 2023.
17. Grossman D. Jang haqida . —Jangchi Ilmiy Nashrlar, 2020.
18. Bartone P. Harbiy chidamlilik tadqiqotlari . - Harbiy psixologiya jurnali, 2021.